

JANI VIRK

Novo mesto

Na začetku julija sem se z vlakom pripeljal v Novo mesto. Z mostu pred končno postajo je v Krko skakala mularija, na vodi je bilo polno čolnov in doma narejenih kanujev. Pred sabo sem držal papir z naslovom sorodnikov po očetovi strani, čelo sem imel naslonjeno na okensko šipo, *brezdomni preklasti Pavel, razlaščeni Pavel nikogaršnji*, svetloba sončnega dne me je ščemela v presušenih očeh, živahne barve so se kalejdoskopsko, neresnično vrtele po olesenelih, izvotljenih kanalih mojih premišljevanj. Bil sem nepre-span, smrdel sem po čebuli, papriki in tobaku, vso noč sem prebedel v čakalnici ljubljanske železniške postaje med zaudarjajočimi nogavicami brezzobih, izčrpanih moških, ležečih eden čez drugega po klopeh, in njihovi-mi ženskami z ogromnimi culami, ki so potrpežljivo strmele predse, vsake toliko zakinkale ali iz vreč takoj, ko so njihovi možje zagodrnjali, potegnile čebulo, sir in papriko.

Nisem vedel, da to svoje potovanje dolgujem babici, ki ni hotela, da odrastem pri kateri od njenih preživelih sester, ampak se je ponižala in je pred svojo smrtjo odposlala pismo sorodnikom svojega nesojenega zeta, s katerimi nikoli ni imela niti ni hotela imeti opravka. Pri vseh svetnikih in z grožnjo prekletstva jih je rotila, naj poskrbijo za seme svoje krvi, za sina njihovega izginulega sina, da se njegove duše ne bo polastila nova oblast, ki se je medtem že postarala, tako kot njen spomin, *ti, kaj so že, leninovci ali marksisti, kako že, futuristi ali komunisti*, da ga ne vtakne v internat in zapelje do konca s svojim rdečim brezbožnim jezikom ali ga ne izpridi in nazadnje ne potisne v poboljševalnico. V zameno jim je ponujala našo hišo, ni vedela, da je bil v zemljiških knjigah že vpisan kot lastnik dober znanec občinskega uradnika Obreznika višji vodnik Raičević, še preden se je poslovila s tega sveta.

Baretko sem si potisnil globoko na obraz, v pipi prižgal tobak, ki sem ga naprosjačil ponoči v čakalnici, vdihnil vase dim, da me je zavrtelo in skoraj spodneslo. Pod pazduho sem stisnil paket perila, za peščico drugih potnikov sem se peš negotovo napotil proti središču mesta. Bila je nedelja, bližal se je čas kosila, po cesti so se pomikali redki kmečki vozovi, domačini so prihajali iz cerkve ali od Krke proti svojim hišam, v gostilne so izginjale skupinice vojakov. Od tobačnega dima se mi je vrtelo v glavi, vendar sem bil zdaj velik fant in nisem odnehal, pihal sem sivkaste oblačke skozi

prišobljene koticke ust, premikal sem dolge noge in vsake toliko pljunil skozi zobe, kot je včasih pljuval Leon. Počutil sem se odraslega, otroštvo je bilo za mano, nihče več me ni mogel prepričati z izmišljenimi štorijami in medenimi pripovedmi, postal sem resen, o Bogu sem razmišljal kot o nečem, kar bi lahko vsak hip poseglo v ta svet in ugasnilo moje življenje, vendar se zagotovo ne ukvarja posebej z mano, torej me ne more niti ugonobiti niti rešiti. Navsezadnje sploh nisem bil več prepričan, ali verujem vanj. Bolj kot iz občutka ali prepričanja, da je na začetku nekdo moral ustvariti svet, sem vanj verjel zaradi zoperstavljanja, iz gole upornosti, ker so me v šoli nekaj let učitelji in večina sošolcev prepričevali, da Bog ne obstaja, in mi to na vse mogoče načine vbijali v glavo, česar pa jaz nisem potreboval, ker z mano nikoli ni bilo dobro s silo, nikoli ni delovalo, ker je bil učinek vedno prav nasproten. Kadar so vsi na zahtevo učiteljic peli pesmi, sem bil jaz tiho, ko so morali biti tiho, sem začel spraševati ali kar koli momljati. Z nikomer nisem želel tekmovati, nisem hotel biti enak kot drugi, ko so se vsi zapodili proti malici, sem ostal zadaj in čakal, da je ostalo, če je že kaj ostalo, ko so vsi hoteli ven, sem želel ostati noter, ko so se moji sošolci stiskali v prve vrste ob cesti, da bi pozdravili predsednika države s kakšnim ljudožerskim črncem v pisanih oblačilih, sem se zmuznil nadzorujočim očesom učiteljev in jo ucvrl po svoje. V sebi sem čutil duh Leona, v dobrem in slabem, prepričan sem bil, da bo tudi mene v trinajstem letu zadela nesreča, razneslo mi bo slepič, zmečkal me bo tramvaj, z veselja bo priletel komet in me zadel naravnost v glavo, kar koli usodnega se lahko zgodi in se bo zgodilo, *Pavel, Pavel, sam si kriv, zakaj pa si dočakal trinajst let, zdaj pa imaš, zakaj pa si se sploh rodil, a če te je tako strah, pojdi med skojevske in špecaj ljudi, takim se nikoli nič ne zgodi, ali pa se skrij v samostan, kjer bodo lepo poskrbeli zate, če boš lepo ves dan žulil kolena in molil, tako je to, Pavel*. Hkrati pa sem oponašal Leonove dolge korake, njegov precenjujoči pogled nadzornika ulice in varuha pouličnih skrivnosti. Počutil sem se svobodnega, nič me ni zavezovalo, to, da sem prvič v življenju zares odšel iz Ljubljane in za sabo pustil rojstno hišo, prenatrpano s težkim vzdušjem in spomini, sem nenadoma občutil kot olajšanje, kot odrešitev. Prepričeval sem se, da je to šele začetek mojih avstralijad in da sem že prišel dlje od Leona, ki je o njih samo sanjari; še je obstajalo upanje, da me smrt mogoče ne bo našla, izvil sem se iz zaprtega območja rojstnega mesta, lahko bi takoj odšel tudi ven iz Novega mesta, vse poti naprej so bile še odprte, v katero koli smer, kamor koli, lahko bi se nekako pretihotapil čez mejo štirinajstega leta & obroča svoje domovine in potem tam v tujini obogatel, se zasmilil prvemu bogatašu, ki bi me videl, *glej no tega fanta, prav bister je videti, čeprav je reven, kaj ko bi ga mi posvojili in mu zapustili svoje bogastvo, no, kako ti je ime, fant? Pavel? Lepo ime, pošteno, apostolsko, vredno zaupanja, hahaha, hohoho, pridi, da z lopato skupaj preloživa tele kupe zlatnikov*.

Hiša sorodnikov je bila ob glavni mestni tržnici, naslov sem dvakrat preveril z izmenjujočim pogledom od lista v svoji roki do tablice ob vratih. Bil sem v zadregi, negotovo sem pogledoval po pročelju visoke meščanske hiše, dvanajst let sem preživel v skromni ljubljanski delavski bajti, nekako sem bil prepričan, da so v manjših krajih po deželi hiše lahko le še manjše in bolj neugledne, predvsem, če v njih živijo moji sorodniki. Pipa sem trkljal ob členke dlani, izkašljeval iz pljuč dim, se neodločno prestopal in pogledoval naokrog. Nič me ni zavezovalo, da pritisnem na zvonec, nenadoma je bila odločitev o mojem življenju na konici mojih prstov, prihodnost je razvejena štrlela pred menoj v vse smeri. Kdo ve kaj bi se zgodilo, če bi odšel naprej, proti Pleterjem, proti Hrvaški, ali nazaj mimo Ljubljane ter potem na severu ali zahodu čez mejo v tujino; na desetine različnih usod je bilo odprtih pred mano, na njihovih poteh bi lahko postal menih, rudar ali voznik kombajna, ribič ali mornar, delavec na tujih plantažah, vele mestni gangster, ali kdo ve kaj, če ne bi plima očetove krvi v mojem telesu nezavedno dvignila roko in pritisnila na tipko zvonca.

Skoraj že sem se obrnil, ko so se počasi odprla velika lesena vrata. Skoznje je pogledala mlada ženska, mogoče stara sedemnajst ali osemnajst let. Predstavil sem se, moje ime in priimek ji nista nič pomenila, naročila mi je, naj počakam, in zaprla vrata. Čez nekaj časa se je vrnila, povabila me je noter. Na hodniku je bil prijeten hlad, šla sva mimo zarjavelega voza in po širokih polkrožnih stopnicah v prvo nadstropje hiše, hodila je pred mano, z rokavom sem si z obraza brisal pot in gledal dol na široko obzidano dvorišče, na katerem je na dolgi leseni klopi ob steni sedelo pet ali šest starejših punc, pred njimi pa je stala sedem- ali osemletna punčka in jim s kretnjami rok in grlenim golčanjem gluhe osebe nekaj dopovedovala, ženske so molče zrle vame, spremljale vsak moj korak, v katerem se je negotovost mešala z do takrat nepoznano samozavestjo fanta iz velikega mesta, *kaj je punce, kaj pa tako neumno gledate, kaj je tako zanimivega na moji hoji, me slučajno ocenjujete & podcenjujete?, kolikokrat pa ste se ve vozile s tramvajem, mogoče veste, kako je ime natakarju iz kavarne Nebotičnik, dvomim, da ste kdaj od blizu videle Daneua & Kristančiča & Kandusa, če sploh veste, kaj oni pomenijo v košarki.*

V veliki jedilnici je za mizo sedel moški, oblečen v brezhibno predvojno obleko, na sebi je imel poškrobljeno srajco in kravato. Pred njim je bil na mizi kozarec vina, v rokah je imel časopis, gledal je čez njega in me motril skozi svoje naočnike. Že nekaj tednov so v hišo prihajali vsemogoči ljudje, mladinske delovne brigade so po Dolenjski gradile avtocesto, in skojevci, ovaduhi, provokatorji, goljufi, fičfiriči ter vsakršna svojat so vohljali po stanovanjih, iskali morebitne delomrzneže, pobirali prispevke, ustrahovali ljudi ali se norčevali iz njih. Sosed z druge strani trga je v strahu prispeval polovico prihrankov moškemu z vojaškim opasačem, ki mu je pred nos

molil nekakšno odredbo v cirilici, pa se je izkazalo, da ga je potegnil, gostilničar iz predmestja je ozmerjal golobradca, ki je tečno zahteval prispevke, *tovariš, dajte nam krače za bratstvo in enotnost, naj naši bratje čutijo, kako jih tovariško ljubimo, smrt kapitalizmu, živel socializem*, svojega sina je poslal po milico, da mu od točilnega pulta odstrani vsiljivca, da razdere zavezo krač & bratstva & enotnosti, pa se je izkazalo, da se je spravil nad skojevskega sina pokrajinskega političnega funkcionarja, in že naslednji dan so se vrata njegove gostilne zaprla, *se razume, kaj niste vedeli prej, je na črno klal in ljudem stregel prašiče, ki so imeli svinjsko rdečico, ljudskim kuhinjam prodajal mast, v kateri je bilo skoraj polovico speštanega krompirja, in točil vino oporečne kvalitete, zahrbtno scanino pogoljufanega cvička*.

Moški je odložil naočnike, zložil časopis in čakal, da spregovorim. Navažen je bil čakati, po vojni je deset let preživel v zaporu, vsak dan, vsako uro, vsako sekundo je čakal, najprej eno leto, da ga bodo ustrelili, potem devet let, da ga bojo izpustili, *veletrgovec Anton Perko, trgovali ste z Italijani, trgovali ste z Nemci, kaj je zdaj z vami, kako da ste ostali brez vsega, zakaj niste šli k partizanom, tako kot vaši vajenci Potočar, Puh in Metelko, ali vsaj kot vaš dezerterski brat, a, zakaj ne? kaj pravite, oh, da ste dajali tudi nam, koliko pa ste dajali, kje pa je tisto, kar ste dali, hahaha, premalo ste dali, vi pa ste en pravi velepobožnjakar, vi pa ste ena velebutasta cerkvena miš, ko si še tega niste zapomnili iz tistih vaših črnih bukvic, da bogatin težje pride v nebesa kot kamela ali slon ali kaj že skozi šivankino uho, ehh, no, vidite, zato za vas ni prostora v naših nebesih ... o, kar govorili boste, lepo, kaj slišim, kaj pravite, da ste šivali tudi za nas? ja, pa se je strgalo, velestrgalo se je, pa ni več, vam bomo mi zdaj naredili lepo rdečo luknjico v glavo ali v pljučka, en takšen lep rdeč gumbek za spomin, en takšen lep velespomineček za vse večne čase, ja? prav?*

Gledal je v fanta pred seboj, počasi je s pogledom vrtal v poteze njegovega obraza. Slišal je, da naj bi imel njegov najmlajši brat v svojih študentskih dneh v Ljubljani neko preprosto domačinko, ki je po koncu vojne umrla, ja, slišal je nekaj tudi o otroku, ki se je rodil živ ali mrtev, ampak slišal je, kot da ne bi slišal, s tem se zares ni nikoli ukvarjal, niti nič ni hotel vedeti. V zaporu je bil deset let, to ga je odvadilo radovednosti, naučil se je molčati, preslišati, se pretvarjati, da ga ni, in tako dobro igrati brezbriznost, da je na površju povsem otrdel in je neuničljivo iskro življenja globoko v sebi čutil kot nekaj, kar ni njegovo, od česar ne more zadržati koža ali utripniti oko. Vse, kar je bilo povezano z njegovim mlajšim bratom, je zanj obstajalo samo do leta enainštirideset, v spominu je imel podobo osemnajstletnega fanta, ki se je takrat odpravil na študij v Ljubljano. Potem se je začela vojna in vse se je spremenilo, bog ve kateri je ravnal prav, on, ki je ostal doma, oba brata partizana ali brat domobranec. Nič ni mogel spremeniti, v desetih letih zapora ni niti en sam dan obžaloval, kar je počel, živel

je, kot je živel, zgodilo se je, kar se je zgodilo, in on je svoje plačal, se je že moralo tako končati.

Zdaj je gledal v fanta pred seboj, v njegov lok ustnic, privihan nos in zelenkasto rjave oči, žalostne & zamišljene, navihane & begave, čudno žive & neusklajene, kot bi vsako gledalo povsem drugam in videlo povsem drugačen svet. Iz njegovega spomina se je luščila podoba brata, bilo je daleč nazaj, leta šestintrideset ali sedemintrideset, skozi okna je padala drugačna svetloba, v prostoru je bil drugačen vonj, ampak stal je na isti strani dolge mize, kjer zdaj stoji mladi fant, prav tako ponižno & nesramno, zgubljeno & vztrajno, skesano & kljubovalno, njun oče pa je sedel na istem stolu, kjer zdaj sedi on, in s členki prstov tolkel po mizi, *Peter*, je donelo po prostoru, *še enkrat naj slišim, da si bil spodaj pri reki s hčerjo zdravnikove služkinje in da sta se držala za roke, še enkrat ...*, je grmelo po prostoru, grozeče in brezpogojno, *še enkrat ...*, je divjalo vsenaokrog med šest bratov in sester, ki so kot nema porota & priče pravičniškega srda stali ob steni in s strahospoštovanjem gledali v tla ter hkrati s težavo zadrževali neprimerni smeh, ko so opazovali poplesavanje bratovih v fige sklenjenih prstov za hrbtom, *oče, veste, da ne bom več, zadnjič je bilo, obljudim*.

Zavzdihnil je, duh nepopoljšljivega zgagarja je bil ponovno v rodbinski jeditnici, odlučil se je iz njegovega spomina in napolnil podobo fanta pred njim, tega pogleda ni bilo mogoče ponarediti ali zamenjati, teh različnih oči si ni bilo mogoče izmisliti. Nobenih pisem ni potreboval v dokaz, nobenih odlokov socialnega skrbstva, vedel je, da je pred njim zares sin njegovega brata.

“Veš, kje je tvoj oče?” je vprašal s počasnim, žalostnim dolenjskim naglasom, z razpotegnjenim, pojočim *veijš, veijš*, odkimal sem, pozorno gledal ustnice pod njegovimi brki in lovil v svoja ušesa molovski glas, pričakujoč razkritje skrivnosti, od katere nisem bil več odvisen in me ni več tako vznemirjala kot včasih, ampak je v meni prej vzbudila zaskrbljenost in potrto užaljenega otroka & zapuščenega dolginastega fanta.

“Jaz tudi ne,” je počasi nadaljeval, “njegov brat sem, čez poletje boš ostal pri nas, potem bomo videli.”

Velika rodbinska hiša je bila tako kot pred vojno polna ljudi, le da je takrat po njej vsepovsod mrgolelo bratov in sester, starih tet, služinčadi in vsemogočih sorodnikov, po vojni pa so Perkotom pustili le del prvega nadstropja stavbe, ki je gledala na mestno tržnico, v kletne prostore in nekdanje krojaške delavnice ob straneh dvorišča pa so naselili tujce. Veža pri vhodu in dvorišče sta bila skupna, prav tako stranišče na koncu lesenega balkona v prvem nadstropju; hišnemu gospodarju z ženo so za njuno družino s tremi hčerami ostale zares samo kuhinja z jeditnico in velika skupinska spalnica, kar pa je bilo še vedno bolje kot nič, mnogo prostornejše kot samica ali vlažni beton kletnih zaporov na ljubljanski Miklošičevi ulici. Na

srečo je Anton Perko že med vojno, ko je po očetovi smrti prevzel družinsko podjetje, prekinil prehod med veliko jedilnico in delavnicami, postaviti je dal leseno steno in s tem naredil skrivališče z vhodom iz jedilnice, v katerega je ob koncu vojne še pravi čas skril nekaj šivalnih strojev, večji del zaloga blaga in družinske dragocenosti ter jih tako rešil pred ljudsko oblastjo. Ta je dva dneva za tem vdrla v njihovo hišo, jo preiskala in ga odvela v zapor, ne da bi tudi odkrila, da je za veliko stensko tapiserijo z jelenom ob jezeru vhod v temačen prostor brez oken in s številnimi zanimivimi rečmi.

To skrivališče je zdaj postalo moja soba, črno prebivališče brez oken, kjer sem namesto na postelji spal na kupih finega blaga iz predvojnih časov, kjer sem namesto silhuet ljudi zjutraj v šibkih prašnih snopih svetlobe, prodirajočih v moj prostor skozi gosto tkanino tapiserije, najprej zagledal negibne temne silhete šivalnih strojev. Nobenega hrupa nisem smel zganjati, na drugi strani stene so v nekdanjih delavnicah stanovale delavke iz tekstilne tovarne, preden sem vstopil med svoje sorodnike v jedilnico, sem moral od spodaj vedno previdno privzdigniti stensko tapiserijo in preveriti, kdo je v njej.

Stric Anton je bil negibna glava družine, večino dni je presedel na svojem patriarhalnem stolu za mizo in prebiral časopisje, kot se je navadil v zaporu, z mehanično doslednostjo je prebral vse od prve do zadnje strani, enakomerno je srkal črke v svoje oči, ne da bi to lahko vplivalo na njegovo razpoloženje, pa kar koli že je pisalo, kot da bi list papirja potreboval predvsem za dokaz, da svet kljub vsemu še vedno obstaja in se vrti naprej, brezbržno je drsel po vrsticah, z brado vedno bližje prsim, in potem, na novi strani, z visoko dvignjeno nad vedno znova brezhibno poškrbljeni srajčni ovratnik, "predvsem mladince je treba privaditi življenju v kolektivu, jih politično, kulturno in športno vzgajati", "obiskali smo mladinsko naselje Gmajna, kjer se bo avtocesta združila z brežiškim, lanskim delom", "tovariši in tovarišice, napredni Novomeščani, naj vam bo Matilda Kure svetel zgled, že štiriindvajsetkrat je dala svojo kri", "naša mlada generacija je na srečo spremenila svoj odnos do vere in Cerkve, zato pa tega niso storili marsikateri starši, sorodniki in znanci, zato se pripravlja odlok, da bodo tudi pri nas cerkveni pogrebi dovoljeni šele od polovice pokopališča naprej", "Bršljinčan Jožef P. je pijan hodil po tirih, padel je med tračnice in si zbil osem zob, Jože A. je padel s kolesa in si zlomil roko, Mara Č. je padla s češnje, zlomila si je nogo", "kulturna skupina JLA za vas pripravlja dramsko enodejanko o bitki na Sutjeski, za zabavo bo poskrbela godba na pihala JLA", "vedno se najde kakšen sovražnik, ampak budni smo, in vedno jih zalotimo, tako je priljubljeni upravnik zadružnega posestva Tone K. v noči od ponedeljka na torek ustrelil tri prašiče, ki so se valjali po dozoreli pšenici in povzročali škodo". Ni mu bilo mar, kar je prebral, vseeno

bi mu bilo, če bi izvedel, da se je Tone K. v resnici napil, ker se je njegova neuslišana ljubezen, združna blagajničarka, pokavsljala z združnim sekretarjem, in je v nemočnem besu pobil pol hleva, preden so ostala živinčeta ušla iz njega, pomendrala pšenico in za sabo pustila sledi krvave borbe. Bral je zato, da mu je minil čas in so v ozadju lahko v miru nastajale njegove misli, ki so zadevale povsem druge stvari. Življenje je v velikem loku steklo mimo njega, zares se niti ni mogel niti ni več želel vključiti vanj. Medtem ko je bil v zaporu, so njegove hčere že odrasle, najmlajša je imela zdaj petnajst let, nihče jim ni mogel zares pojasniti tiste vrzeli in njemu povrniti izgubljenega časa, v družinsko življenje se je vrnil kot nekdo, ki je prej s svojo odsotnostjo povzročal bolečino, bil kriv za očitke in zasmehovanja sošolcev & sosedov & someščanov, zdaj pa je sicer zasedel stol na čelu mize, ki je od vedno pripadal družinskemu poglavarju, prekril je praznino, vendar pa je s sabo ob grenki toplini prinesel tudi nelagodje razlaščenega patriarha in napeto tišino. Pod noč, ko so drugi odšli spat, je okna zagrnil z nepropustno tkanino, iz skrivališča privlekel šivalno mašino in delal do jutra, kot je šival nekoč pred vojno marljivi mladenič z veliko voljo in načrti, ali po njej prezgodaj osiveli moški sredi tridesetih let, ko je moral pod prisilo v temnem, vlažnem prostoru ob zasliševalnicah šivati obleke za tožilce, zasliševalce, visoke politične funkcionarje in kdaj za podvojene obroke hrane ilegalno tudi za paznike ali njihove žene.

Starejši sorodniki so razen redkih izjem komaj kdaj prišli na obisk, izogibali so se strica, bali so se, da ne bo tudi na njihove družine padla njegova podaljšana senca; ostale so večinoma tako ali tako le ženske, če so že prišle, so se pogovarjale o povsem običajnih stvareh, o cenah mesa ali krompirja, o svojih in njihovih otrocih, nikoli pa nič o sorodnikih, ki so med vojno umrli ali po njej odšli v tujino, čeprav je vsake toliko z druge strani oceana prišel paket hrane ali oblačil s previdnimi, skopimi pozdravi. Včasih se je oglasil tudi kakšen sosed ali bežni znanec in se hotel s stricem pogovarjati o medvojnih časih, pogrešanih sorodnikih ali pa ga zapletati v politične teme, toda stric se ni ničesar spomnil, nič ni vedel, na nič se ni spoznal, počasi, krožeče je kimal z glavo, kar ni pomenilo niti da niti ne, si gladil brke in vsake toliko previdno, razmišljeno srknil požirek cvička, kot da je to odgovor, ali pa je pozabil, da ga je sogovornik sploh kaj vprašal, *bog ve kdo je v resnici prijatelj, provokator ali ovaduh, bog ve kakšna ušesa tičijo v žepu njegovega suknjiča, kako se bojo tvoje besede skotalile v lijakaste polže nad njegovimi bobniči in kako presukane bodo prišle na dan v pisarni okrajnega komiteja & vosovskega zaupnika, Anton, le mirno, le po pameti, nič besed, nobenih stavkov o tem, kaj ti mar njegova vprašanja, kaj ti mar tvoji odgovori, rajši poglejmo ven, vidiš, pa bo spet nevihta, imamo pa deževen julij, ja, tako dobrega cvička pa že dolgo ne, kaj, so v Šentjerneju že bile konjske dirke ali bodo prihodnji teden?*

Na notranjem hišnem dvorišču se je vedno kaj dogajalo, zdaj je bilo od vseh in tekstilne delavke so na njem pogosto posedale s svojimi kolegicami ali kakšnim moškim, ki so ga spoznale na plesu. Lončarji iz okolice Šentjerneja, ki so ob koncih tedna prodajali svojo robo zunaj na tržnici, so tako kot njihovi očetje pred vojno smeli svojo lončevino puščati pod lesenim nadstreškom ob robu dvorišča, pogosto so prišle tudi skupine cigank z dojenčki v culah in s smrkavimi otroki, se posedle po klopeh in moledovale za darove. Najstarejša ciganka je spodnji sosedi ali delavkam prerokovala usodo z dlani, kadar je stric počival v spalnici, jo je k nam gor v jedilnico povabila tudi teta, da ji je iz kavne usedline napovedala prihodnost. Stric o tem ni smel nič vedeti, mrk & živčen je postal, če je zaslišal besedo prihodnost.

Prve dni sem bil previden, narediti sem hotel dober vtis, motal sem se okoli tete in sestričen ter jim pomagal pri hišnih opravilih. Kadar je stric ob družinskih kosilih pred jedjo molil, in to je počel vedno, če v jedilnici ni bilo tujih ljudi, sem s svojim razlomljenim, popiskajočim glasom odraščajočega fantina z vso močjo podpiral hišnega gospodarja in si s tem prislužil njegovo naklonjenost, pa tudi posmehljive poglede sestričen, *ti razpotegnjeni močvirnik, kaj pa nam tuliš v ušesa, a ne vidiš, da odpiramo usta in ponavljamo za očetom samo zato, da bo v hiši mir, da ne bo mislil, da je tudi k nam že vdrla brezbožna svoboda kot k tistim delavkam z dvorišča in njihovim kmetičem, ki pijani bruhajo po hodniku in ščijejo po stopnicah.*

Drugače pa sem se s sestričnami razumel dobro, pred njimi sem se postavljaj in jim pripovedoval o plesnih dvoranah ter filmih v Ljubljani, ki jih zares večinoma nisem videl & poznal. Nekako se mi je zdelo, da jim moram popestriti življenje, če sem že prišel k njim. Izmišljal sem si vsemogoče zgodbe, da bi jih spravil v dobro voljo ali jim vsaj pokazal, da sem pravzaprav fant iz prestolnice in so lahko tudi one zadovoljne, da sem prišel v Novo mesto. V nekaj dneh sem pozabil na nesrečno mejo trinajstega leta ter na to, da sem v življenju ostal sam, zapuščeni, nikomur potrebni Pavel, za katerim še pred kakšnim tednom zagotovo nihče ne bi potočil solze, *ker je brezdomnih fičfiričev vsepovsod že dovolj in preveč, ker se jih nič ne prime in v resnici samo kvarijo druge pionirje & mladince, nobene razvidne smeri nimajo, nobenega svetlega cilja, ki nas druži, ne želijo doseči, kam pa pridejo tisti, ki so namenjeni nikamor? kaj pa naj s tistimi, ki se na vse požižgajo? res mislite, da si tisti, ki ne verjamejo v prihodnost, zaslužijo kakšno sedanost?*

V hišo so zahajale tudi druge sestrične in bratrance, zdelo se mi je, da jih je na desetine. Zamenjeval sem jih med sabo, zame so si bili vsi bolj ali manj podobni, prihajali so si ogledovat čudo razpotegnjenega suhljatega Ljubljancana, ki naj bi bil njihov bratranec, *eden več ali manj, tudi prav, čeprav je tale žabar malo smešen, ampak kdo pa ni smešen v teh letih, kaj pa znaš, žogo nabijat? no, boš pa dobil žogo.*

Priskrbeli so mi žogo in cele dneve sem na dvorišču nabijal v steno, kdaj so po mene prišli bratranci in me vzeli s sabo h Krki, skakali smo z železniškega mostu, plaval čez reko ali se po njej vozili z doma narejenimi kanuji.

Tudi sestrične so me včasih peljale s sabo na ples, stric je zame prikojil eno od svojih odvečnih predvojnih oblek in videti sem bil prav dobro, poskušal sem oponašati hojo igralca iz filma Velika noč Casanove, ki sem ga nedavno videl v Ljubljani, prižgal sem si pipo in opazoval pare, tu in tam sem se na široko bedasto zarezal proti kateri od sestričen ali njihovi prijateljici, počutil sem se kot tisti ameriški gangster, ki si je dal v zobovje vdlati drago kamenje, da je vsak njegov nasmeh razsvetlil vse naokrog. Na vsak način sem hotel narediti kar najboljši vtis, čeprav v resnici nisem znal niti dveh plesnih korakov. Strah me je bilo, da bi me kakšna neznana punca prišla povabit na ples, niti pomislil nisem, da bi kakšno povabil sam.

Kdaj zvečer dolgo nisem mogel zaspati, poslušal sem pikljanje šivalnega stroja v jedilnici, včasih privzdignil spodnji rob tapiserije in opazoval strica. Premišljeval sem o očetu, v družinskem albumu na kredenci sem videl njegovo fotografijo izpred vojne, poskušal sem si predstavljati, kakšen mora biti zdaj, če še kje živi, premišljeval sem o Bogu, da mogoče kljub vsemu (*kljub čemu, Pavel, kljub čemu?*) zares obstaja in odreja ljudem njihove usode, *hej, Pavel, lepo ti je postlal tule, lahko bi te pustil na cesti kot tiste smrkave cigančke, mogoče te bo nekoč zares presenetil še s tvojim očetom, nastavl ti ga bo na pot in vse bo dobro, nikoli več te ne bo zapustil*, tuhtal sem še naprej & globlje, premišljeval sem, zakaj se navsezadnje to še ni zgodilo, zakaj se nekatere stvari, ki si jih dolgo želimo, dogodijo potem, ko je že prepozno ali pa nam vsaj ni več toliko do njih, potem sem pomislil, zakaj ni Bog že prej ustvaril sveta, mnogo prej, neskončnokrat prej, *mogoče Bog vsak hip vsepovsod ustvarja nove svetove, in v milijonih med njimi se en tak Pavel sploh še ni rodil, v milijonih pa zehavo leži za leseno pregrado in izpod tapiserije gleda svojega strica in tuhta o Bogu, filozof Pavel, brihtna glava, prebrihtna za šole & podobne stvari*.

Stric je redko odhajal iz hiše, če je že moral na zrak, je svoj stol prenesel na leseni gang in ga postavil ob steno, da se ga od spodaj z dvorišča ni videlo, sam pa je lahko nemoteno opazoval oblake ali dež, ki je pršel z neba. Nič ni hotel imeti s spodnjimi sosedi ali s puncami iz tekstilne tovarne, ki so naseljevale obe nadstropji nekdanjih krojaških delavnic. "Ni se ti treba družiti z delavkami," mi je rekel nekoč pred vso družino med večerjo, ko me je čez dan med potjo s stranišča čez rob lesene ograje videl, kako sedim na klopci pred vhodom v njihovo stanovanje in se pogovarjam z eno od njih. To je bila bolj njegova želja kot prepoved, tako sem jo tudi razumel. Nisem je upošteval, njihova klop je bila najprimernejši gol na dvorišču, in kar je bilo še pomembneje, namesto da bi se še vedno neprestano utapljal v premišljevanjih o usodnih trinajstih letih, o razlitem slepiču,

razpočeni aorti ali strešniku, ki bo zagotovo s strehe zdrsnil proti pločniku prav tisti hip, ko bom šel mimo jaz, sem se začel zanimati za ženske. Iskal sem njihovo bližino, sanjaril sem o njih, preveč jih je bilo nenadoma okrog mene, da mi njihov vonj ne bi zmedel glave, da se mi ne bi začeli v sanje vpletati sočni prizori, zaradi katerih sem se zjutraj zbujal ves radoveden & zmeden & dobre volje, kot da se je pred mano nenadoma pojavilo nekaj, zaradi česar bo tudi moje življenje dobilo smisel, smer in nalogo.

Vsa družina se je skupaj odpravila ven samo ob nedeljah, takrat je stric že navsezgodaj prezračil stanovanje, gledal skozi odprto okno na prazen trg in se živčno prestopal, kot bi bilo pred njim zapleteno & naporno potovanje, čeprav je bila cerkev le tri ali štiri minute stran. Ni bil več za med ljudi, najbrž je bilo v njem na tisoče strahov & neizgorelih čustev, o katerih ni mogel govoriti nikomur, spodaj na ulici je njegov obraz dobil stroge in odločne poteze in ni se spremenil, dokler se nismo vrnili domov. V obdobju, ko je sedel v zaporu ali koračil po njegovi ozki celici, so šle njegove ženske le redko v cerkev, že brez tega so doživljale preveč zasmehovanja in ponižanj. Zato je bilo razumljivo, da so se predvsem hčere po njegovi vrnitvi le stežka navadile na strogo skupinsko izpolnjevanje nedeljskega rituala, prenašale so ga s trpko mešanico usmiljenja & nelagodja & molččega nestrinjanja, ki se je po navadi razlila še naprej čez ves dan, tako da so v mojem spominu nedelje ostale edini neprijetni dnevi novomeškega poletja leta osemindeset.

Meni v cerkvi ni bilo hudega, nisem imel zbranosti & pretanjenega sluha, da bi lahko sledil duhovniku ali pevcem, med molitvami sem brundal predse, toliko, da je stric slišal moj glas, drugače pa sem se iz svoje klopi oziral po puncah mojih let, ki so v parih ali s svojimi starši sedele v sosednjih klopih. Ščasoma sem se potem vedno pogosteje zataknil pri rjavolaski, ki je prihajala sama; s kodrastimi lasmi čez ramena je sedela po navadi v tretji ali četrti vrsti, imela je temno kožo, od daleč je bila videti kot ciganka, njene živahne oči so bile skoraj črne, kot oglje, iz katerega pršijo iskre. Bila je neznansko lepa, če sem jo dolgo gledal, me je v prsnem košu začelo zmanjkovati & privzdigovati, če bi jo lahko gledal uro ali dve, bi se mi od stopnjevanja očaranosti najbrž zmešalo. Zdelo se mi je, da je tu in tam pogledala proti meni in se malce nasmehnila, čeprav se je potem zunaj pred cerkvijo, ko sem se postavljaj ob vrata tako, da bi se zadela vame ali me vsaj pogledala, vedno zmuznila mimo mene, ne da bi mi naklonila vsaj bežen pogled ali kakršen koli namig, *pa adijo sklicevanje na krščansko ljubezen & solidarnost, adijo pomoč osamljenim & zapuščenim, Pavel, Pavel, kar pretvarjaj se s svojimi neslanostmi, kaj imaš pravzaprav za bregom, kaj pa naj bi ti počel s to prefinjeno lepotičko, ki te niti povoha ne, ker si suhljato mestno teslo, kar vsakdo zavonja na daleč, uboga razpotegnjena sirota, ki jo bo Bog zdaj zdaj upepelil s strelo, ker se v njegovi glavi nenadoma kuhajo samo še zmedene & pohotne misli okrog žensk, kot*

da je to edina stvar na svetu, o kateri je še vredno razmišljati, ooo Pavel, glej, glej, kot da je za teboj v prahu dokončno obležalo otroško obdobje s tuhtanji o Bogu & smrti in je napočilo zrelo obdobje s tuhtanji o ženski & ženskah & ženskosti, kar po nikoli objavljenem zakoniku Pavla skorajžemladinca šele zahteva ostrino uma in neutrudno poglabljanje brez dna.

Ko smo se vračali iz cerkve, so šle ženske vedno takoj nazaj v stanovanje, mene pa je stric najprej odpeljal v gostilno na drugi strani trga na šabeso, potem pa sva v slaščičarni kupila še slaščice za celo družino in jih odnesla domov.

Kadar sestričnam dopoldne ni bilo treba pomagati pri hišnih opravilih, so ležale v posteljah in brale. Najstarejša je že študirala v Ljubljani, mlajši dve pa sta hodili na višjo gimnazijo; če sem jih vprašal, kaj berejo, so zamahnile z roko, me posmehljivo pogledale ali se zasmejale, *daj nam mir; razpotegnjeno otroče, to še ni zate, kaj naj ti razlagamo o Ani Karenini, bolečini neuslišane ljubezni & hrepenenju, rožah & poljubih, solzah slovesa & pričakovanju.* Edino, kar so imele zame, je bil star izvod Winetouja brez platnic, ki pa sem ga prebral že takoj drugi dan. Tu in tam se je katera naveličala mojega postopanja in je z mano z velikimi izrezljanimi šahovskimi figurami na hitro odigrala partijo dame, sicer pa sem večinoma sam odšel na dvorišče, nabijal žogo ali si krajšal čas z gluhonemo hčerjo iz spodnjega stanovanja. Ime ji je bilo Bruna, njen oče je bil pek, komaj kdaj sem ga videl. Delal je vse popoldneve in cele noči, dopoldne pa je spal. Med mesarji & peki v Novem mestu je bilo že nekaj časa obsedeno stanje, tudi oni so skupaj z brigadirji gradili avtocesto, za njih so spekli tudi po šestnajst ton kruha na dan, mesili so testo, da so se prsti spreminjali v glinene kuhalnice, v pomanjkanju časa so hlastno klali prašičke, da je kri iz vratnih žil škropila vsenaokrog in so včasih začeli žival odirati, še preden je zares poginila, od lomljenja kokošjih vratov se je marsikomu ponoči iz grla usulo krehanje & čudno pokljanje & kokodakanje, kurja polt je zagomazela čez prepoteno telo, ki se ni zmoglo niti umiriti niti do konca prebuditi.

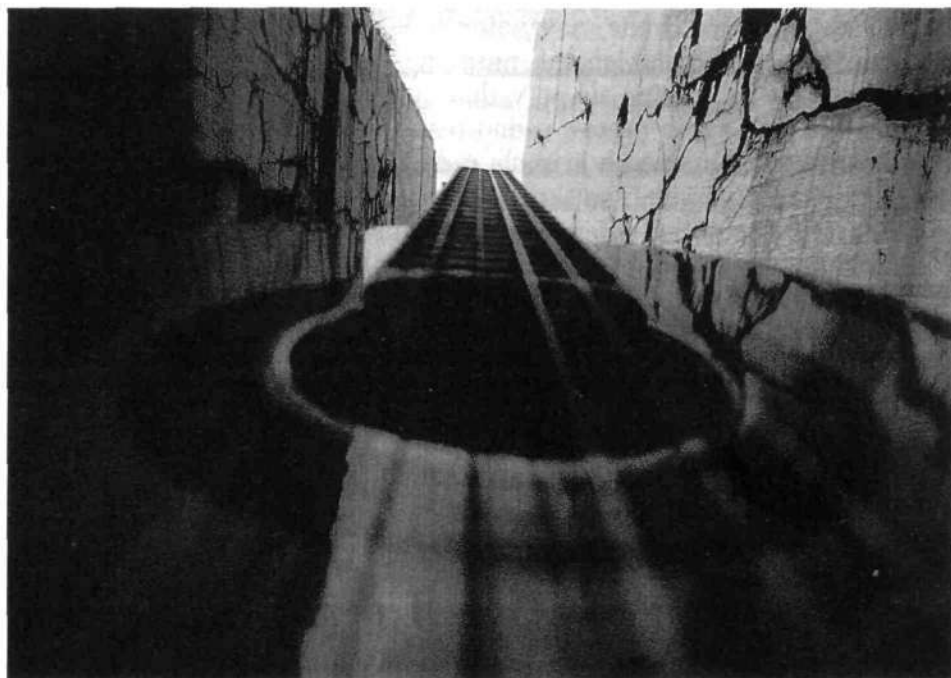
Spodnji sosed je prihajal domov zjutraj, ko so ostali že vstali, zvrnil se je v posteljo in hotel imeti popoln mir, predvsem pa za uspavanko ni želel poslušati grlenega, gagajočega zaletavanja glasov, ki so prihajali iz njegove hčere. Po navadi je morala na dvorišče kmalu zatem, ko je pekovski udarnik prestopil hišni prag. Posedala je po klopcah, se igrala s punčkami iz cunj in z očmi lovila vsak premik na dvorišču. Nič ji ni ušlo, takoj ko je kdo prišel iz našega nadstropja ali iz nekdanjih delavnic, je bila ob njem in je hotela zase njegovo pozornost. Bila je osamljena, njeni vrstniki se niso hoteli igrati z njo, starejši pa večinoma niso imeli časa zanjo in so jo na hitro odpravili. Še največ veselja z njo so imele tekstilne delavke, dovolile so ji, da je hodila po njihovem stanovanju in se preoblačila v njihove obleke

& čevlje, njene dolge lase so spletale v kite ali jih navijale na lesene klinčke, kadar so si zunaj na zraku pilile nohte ali se sončile po klopeh, so potrpežljivo prenašale, da stoji pred njimi ter jim skuša dopovedati nekaj, kar večinoma nihče ni mogel razumeti. Imela je dobrih sedem let, nihče se ni zares ukvarjal z njo, nobene znakovne govorice ni znala, nihče je ni učil, kako naj iz grla v svet pošlje razumljive besede. Edini stavek, ki je prihajal iz njenih ust in sem ga lahko razumel, je bil *punčko zebe*, neštetokrat se je postavila predme, iztegnila roke, v katerih je držala punčko iz cunj, mukoma izdavila iz svojega grla *untko ebe*, *untko ebe* in potem skozi ustnice spustila ropotajoče stokanje, zaganjanje neusklajenega glasovnega motorja, za katerega nisem vedel, ali izraža žalost ali veselje. Kadar je molčala, je bila z nedolžnim, lepim obrazom in z dolgimi svetlimi lasmi videti kot utelešen angel, ko je hotela spregovoriti, so nenadoma njena usta postala groba in oglata, napor, s katerim je želela iz sebe spravljati pravilne glasove, je nenaravno premikal in zapogibal njene ustnice in po nežnem obrazu so šinile ostre, nepravilne gube. Če je molčala, je bila videti najrazumnejši otrok na svetu, z bistrim pogledom bitja, ki vse ve, ne da bi mu bilo treba kar koli razlagati, ko je hotela spregovoriti, je šla čez njen obraz senca, ki je uničila skladnost, kot da bi na jasno zrcalo očesnega jezera padel kamen ter zatemnil in spačil čisto podobo.

Bruna je lahko ure in ure nepremično opazovala, kako nabijam žogo, včasih sem jo zadel slabo ali narobe, v loku je poletela čez ograjo ali se zagozdila pod vozom, takrat je v hipu na tla spustila igračo, se zaprašila čez dvorišče in mi potem prinesla žogo v naročju kot dragoceno darilo. Njene oči so spremljale vsak moj gib, kadar sem jo pogledal, se mi je zazdelo, da točno ve, o čem premišlujem ali kaj bom naredil naslednji trenutek. Pogosto je šla sama ven na tržnico ali se potepla naokrog, vrnila se je s kakšnim korenjem ali redkvami, ki jih je dobila od branjev, ali pa je v rokah prinesla kakšno žival, velikega polža, mršavo mucko ali goloba, ki ni mogel več leteti. Med lončevino je imela pravo malo zavetišče za zanemarjane & pozabljene živali, in preden so ob koncih tedna prišli lončarji, jih je poskrila po kartonastih škatlah ali odnesla drugam. Nekoč me je prišla za roko in me odpeljala z dvorišča. Ni me hotela spustiti, z obema rokama me je držala za rokav in glavo tiščala proti moji rami, nerodno mi je bilo, nisem hotel, da bi kdo mislil, da imam kar koli s to malo angelsko gluhico, ki je bila še pravi otrok, bal sem se, da bi naju lahko videla rjavolaska iz cerkve ali kakšna druga punca, ki se je zanimala zame, ne da bi jaz to vedel, *ja, Pavel, gotovo je na desetine, na stotine takih, ki skozi špranje zaves zaljubljeno pogledujejo dol na ulico in komaj čakajo, da pridrsiš mimo s svojimi razpotegnjenimi kraki, ki komaj čakajo, da jim iz sanj popadajo vsi silni junaki iz filmov & knjig in jih nadomestiš ti, velemestni Pavel ljubljanski, odrasli kadilec dišeče pipe (brez pravega tobaka), tršati zapeljivec zmedenega pogleda, ki lahko z vsakim očesom*

zadene svojo žensko, dvojinski ljubimec nepotešenih sanjavk, ki pa mu, nerodno, nerodno, še ni povsem jasno, kaj pravzaprav pravi moški počnejo z ženskami, kako to počnejo in navsezadnje, zakaj to sploh počnejo.

Nisva odšla daleč, Bruna me je odpeljala do ozke sosednje ulice, kjer sta bili dve zapuščeni hiši, razrušeni še ob koncu vojne. Vlekla me je s sabo čez opeke, porasle z mahom, skozi zevajoče škrbine vrat, po preperelih, črvih tramovih in deskah sva prišla na notranje dvorišče. Vseposod ob robovih je bilo zaraščeno z nizkim grmovjem, koprivami in ovijalkami, le na sredini je bilo rastje razredčeno, iz tal so poganjali majhni krtinasti kupčki zemlje, ob katerih so bile lesene tablice z vpraskanimi okornimi podobami živali in napisi. Bruna me je spustila, približal sem se jim, *tu počiva žaba Rega, tu počiva polž Slinko, tu počiva muca Pika, tu počiva golob Taubi*, sem bral s tablic pisavo, ki jo je gluhica z žebljem izdolbla v les pod črke, ki jih je najbrž na deščico prej napisala katera od delavk z dvorišča. Vsake toliko sem pogledal nazaj proti Bruni, ki je stala pred svojim živalskim pokopališčem in nekje med tesnobnim pričakovanjem & olajšanjem majhnega otroka čakala, da bo iz potez mojega obraza razbrala, kaj si mislim o njej, kakšno grajo, nejevoljo ali hvaležnost bo našla v mojih očeh, ker je z mano podelila svojo veliko skrivnost. Nasmehnil sem se ji, zadaj za njo sem pod vegastim razpadajočim balkonom na kupu opek zagledal na desetine lesenih tablic, ki so bile pripravljene za nove podzemne prebivalce opuščenega dvorišča.

Sicer pa mi je Bruna odprla pot tudi k tekstilnim delavkam. Imela je prost vstop v njihove prostore, če so le bile doma, je lahko šla kamor koli. Spodaj so imele v nekdanjem skladišču kuhinjo, jedilnico in klet obenem, ob stenah so bili dve kolesi, omara in kopica škatel z raznorazno šaro, zgoraj, kjer je bila včasih delavnica, pa je bila zdaj spalnica, ki je segala od zunanje stene, meječe na ozko prečno ulico, do lesene pregrade, za katero je bilo skrivališče za blago in šivalne stroje ter hkrati moje temno prebivališče. V spalnici je bilo sedem postelj, ena je bila od drugih zamejena z zavesami, sešitimi skupaj iz ostankov blaga, izpod stropa so visele z vrvi za perilo, ki je bila razpredena vsepovsod pod stropom prostora. Ta postelja je bila od udarnice Brede, najstarejše med delavkami. Bila je vsaj deset let starejša od ostalih, imela jih je trideset ali več in zaradi njenih let se mi je takrat zdelo nespodobno, da bi jo kadar koli uporabljal v svojih razmišljanjih o ženskah & njihovih telesih. Bila je iz neke vasi ob Hrvaški meji, takoj ko so na njivah ob Novem mestu leta devetnajstosedemindeset zgradili takrat najmodernejšo tekstilno tovarno v Jugoslaviji, je začela delati v njej, *zdravo, tovarišica brigadirka Breda, čestitamo, tovarišica brigadirka Breda, spet ste se izkazali*, po Sirotanovičevem načinu dela je tekmovala za preseganje norme in jo višala iz tedna v teden, jo tako rekoč poganjala v nebeške višave. Sodelavke so sključene sede ob šivalnih strojih, zaradi nje so zanemarjale malice, na vso moč so se naprezale, da bi jo dohitele, zbadale so se v prste, ker so prehitro pognale iglo nad tkanino, marsikdaj so se urezale, ker so prehlastno rezale nove kose blaga. Niso imele rade udarnice Brede, navznoter so jo preklinjale, navzven pa so ji pošiljale prijazne in naklonjene nasmehe, bale so se njene neuničljive energije, njene nezadržne sle po vedno novih dosežkih, njenih stisnjenih ustnic in tankih suhih prstov, vedno tesneje usklajenih z brezobzirnimi, nevarnimi stroji. Ona pa jih je imela rada, verjela je, da so ponosne nanjo, in to jim je vračala z vabili na skupne sprehode ali obiske kina. Od vedno si je želela ženske družbe, nič je ni moglo zaustaviti, ne za mašino niti pri željah, zaradi svojih zaslug pri delu je kmalu dosegla, da je podjetje v središču mesta priskrbelo stanovanje zanjo in nekaj njenih sodelavk. Nekatere so potem z leti odšle v druge službe ali se poročile, nekatere je napodila, sama pa je ostala in si za sostanovalke vedno znova izbirala začetnice, ki so potrebovale njeno zaščito & toplino.

Bruna me je navadila, da sem hodil v kuhinjo tekstilnih delavk na vodo iz pipe, kadar sem bil žejen, ali sedet za njihovo mizo, kadar se je nenadoma zunaj ulila ploha. Ženske so to sprejemale kot najnaravnejšo stvar na svetu, če so jedle, so jedle naprej, če so se pogovarjale s kakšnim gostom, so se pogovarjale naprej, če se je katera preoblačila in je bila ravno v spodnjem perilu, je z enako brezbriznostjo zlagala obleko v omaro, kot če me ne bi bilo v prostoru. Kdaj si je potem katera med njimi zaželela z mano igrati šah, ki je bil neprestano kje ob mizi, ali pa me je uporabila za kakšen hišni

opravek, *ej, dolgin, daj no, pridi sem v spalnico in natakni strik za perilo, da mi ne bo treba hoditi po stol, posteljo bom premaknila k drugi steni, pridi že gor, da to narediva, preden pridejo ostale in mi preprečijo selitev, aaaj, pajek, hitro priteci gor z metlo in ga ubij, ni stvari, ki bi jo bolj sovražila, kot so pajki.* Kmalu sem postal domač pri njih, dve ali tri med njimi so me imele prav rade, zagotovo pa vsaj Tili in tudi Meta, najbrž sem jih spominjal na njihove mlajše brate ali prve mladostne ljubezni, ščipale so me v lica, *Pavli, zakaj nič več ne prideš, nas ne maraš več?* so me spraševale, če kakšen dan nisem prišel k njim ali pa so pozabile, da sem še prejšnji večer mencal pri šahu in zavlačeval, ker sta se dve med njimi odpravljali na ples in sta v kuhinjskem kotlu začeli segrevati vodo in v razpetih delavskih haljah, pod katerimi je bila le gola koža, pripravljati kositrno skledo, milo ter krpice za umivanje, *a ti vidiš prav, Pavel? uhh, je to mogoče, uhh, kap me bo, če se še enkrat takole obrne, pa saj kaže čisto pravo žensko prso z rožnato bradavičko.*

Na leseni pregradi v spalnici so imele obešeno veliko sliko Tita, ob njem pa so bili nalepljeni ameriški filmski igralci, izrezani iz časopisov. Nekoč jim je med pospravljanjem Tito padel dol, preveč temeljito so hotele z njega z metlo zbrisati prah. Na njihovo srečo udarnice Brede takrat ni bilo doma, zadržala se je na enem od svojih popoldanskih sestankov ali pa je v tovarni usekala večerno udarniško. Že res, da je bila v marsičem dobra z njimi, kadar koli so lahko zlezle k njej v posteljo, če so imele težave ali jih je bilo strah, kogar koli so lahko vodile k sebi, ampak nobene šale ni razumela, predvsem pa je ob kakšnih drobnih, za njih na videz nepomembnih dogodkih izgubila živce in jim zagrenila dan; niti pomisliti pa si niso upale, kaj bi bilo, če bi prišla domov in zagledala Tita v prahu tal. Prosile so me za pomoč, vedel sem, kje ima stric orodje, in kmalu sem se vrnil s kladivom ter nekaj žebli. Stopil sem na stol in začel v steno nabijati največjega, debelega skoraj za otroški meziniec in najbrž namenjenega za strešne tramove. Skoraj vse punce so bile v sobi, opazovale so moje početje in mi pomagale, Tili, najmlajša med njimi, je držala za naslonjalo stola, da sem se z meči zadeval ob njene pesti, vsake toliko sem pogledal dol proti njej, v hribovje njenega oprsja pod njeno haljo, *pokaži jim zdaj, Pavel, sem se vzpodujal, da ne bodo mislile, da si še kak fante, žebelj sem s pestjo prislanjal na steno in tolkel po njem, najprej umirjeno & natančno, potem vedno bolj silovito & jezno, glejte zdaj vnuka enega najboljših ljubljanskih čevljarjev, kdo je rekel, da je preklasto, štorasto revše, opazujte te podedovane fine & natančne udarce, vidite, kako poskoči mišica na roki, ko zamahnem, lahko bi me prerisali na reklamo za Titan Kamnik, železni Pavel, beng, beng, moška sila na trdi kovini, tolkel sem tako zavzeto, da je stol začel poskakovati, še dve puncici sta prišli bližje in me podprli od strani, prijeli sta me za bok in pod zadnjico za vrh stegen, z mehкими prsti na mojih napetih mišicah & kitah sta podvojili moč udarcev, zamahoval sem, da sem*

čutil, kako koščice v dlaneh poskakujejo iz svojih običajnih leg in kako vzmet v moji rami vedno znova čudežno odbije roko nazaj. Nenadoma pa se je po prostoru razlegel krakajoč zvok, deska se je razkrhnila, žebelj je z lahkoto zdrsnil skozi les in spolzel v temo na drugi strani. V prostoru je nastala tišina, slisal sem le svoje hropenje in odmeve udarcev kladiva v svoji glavi, s čela mi je tekel pot in kapljal na rob stola, da so se kaplje razbijale in pršele v vse smeri. Deska, v katero sem zabijal žebelj, se je pri vrhu razklala, konico žeblja sem bil nastavil preblizu roba, skoraj meter v vsako smer je zdaj iz lesene pregrade zevala temna reža, pred njo pa se je zibal polcentimetrski pas razcefranega izskočenega lesa, primernega samo še za zobotrebce ali igro v peskovniku, *slabo, Pavel, slabo, zelo neumno od tebe, kar si storil, imajo že prav tisti, ki pravijo, da iz tebe ne bo nikoli nič, ampak prav nič in čisto nič, no, le poskusi se spomniti česa, kar bi lahko dokazovalo nasprotno*. Punce so me spustile, prazne hlačnice so zamahe-drale po suhljatih nogah, začele so se smejati, "daj, mali, pojdi dol", "mi daš kakšen manjši žebelj, mali", "še dobro, da imaš cele prste, mali", osramočen sem zlezal dol s stola, iz rok & žepov so mi pobrale orodje ter same poprijele za delo. Mar jim je bilo za režo v steni, udarnica Breda je imela svojo posteljo na drugi strani sobe, pa tudi če se je kdaj kaj pokvarilo & razbilo & uničilo, se ni nikoli razburila; edino pomembno je bilo spet spraviti Tita nazaj na steno. Iz pregrade so zbezale razcefran trak lesa, zabile majhen žebelj v eno desko višje, hitro & spoštljivo nanj obesile sliko, ob njo pa čez razpoke nalepile še nekaj fotografij iz časopisov, tako da skoraj ni bilo opaziti, da je pregrada poškodovana. Vrnile so mi kladivo, hitro sem se poslovil, ga skril za srajco, zdrvel po stopnicah in spodaj oprezno stopil na dvorišče. Nisem želel, da bi me stric zalotil, kako hodim k testilnim delavkam, povrh vsega še z njegovimi stvarmi. Največ, kar je še lahko sprejel, je bilo, da se neprestano potikam spodaj po dvorišču, navsezadnje se mu je najbrž zdelo celo prav, da ga vsaj nekdo iz rodbine zares uporablja. Njegove ženske so se le redko zadrževale na njem, sam pa si ga nikakor ni želel deliti z drugimi ljudmi, raje se mu je odpovedal, čeprav je na njem preživel najlepše trenutke svojega otroštva. In s tekstilnimi delavkami v nekdanjih družinskih delavnicah ni želel imeti nič. Že to je bil višek, da so neprestano štorkljale po stopnicah proti skupnemu stranišču na koncu lesenega balkona, že to je bilo ponižujoče, da so včasih butale po vratih, kadar je bil na veliki potrebi in so potem planile v prostor, s tesno stisnjenimi mišicami svojih spolovil komaj zadržujoč vodo, še preden je dobro stopil ven.

(Odlomek iz romana *Smeš za pregrado*,
ki bo izšel pri založbi Beletrina)